Wikipedia

Idioma sardo

O **sardo** (*sardu*) ye una luenga romance occidental charrata en Cerdenya (Italia) por 1.350.000 presonas. Comparte caracteristicas, sobretot, con as luengas romances ibericas, antimás con o italián. Ye considerata una d'as luengas romances més arcaicas, porque ha conservatas as vocals breus *i* y *u* latinas, as que en altras luengas romances se convirtioron en *e* y *o*.

Sardo	
Sardu	
Parlato en:	Cerdenya (Italia)
Territorios:	Europa.
Parladors:	1.350.000
Filiación:	Indoeuropea Italica Romanica **Sardo**
Estatus oficial	
Luenga oficial en:	Cerdenya
Codigos	
ISO 639-1	sc
ISO 639-2	srd
ISO 639-3	srd
SIL	srd (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=srd)

Estensión d'o Sardo

Contenius

Dialectos

A luenga sarda se divide en quatro principals variedatz:

- *Arborés*, en a parte centro-occidental y en a norte d'o su Campidanu de Mesu
- *Campidanés*, en a parte meridional d'o su Campidanu de Mesu
- *Logudorés*, charrato en o centro-norte d'a isla en a rechión d'o Logudòro
- *Nugorés*, en a parte centro-oriental.

O *sasarés* se charra en Sasari y fa part chunto con o gallurés d'una transición lingüistica enta o corso. Carlo Tagliavini considera que estas parlas de transición s'han orichinato sobre un substracto "pareixito a lo sardo" por un proceso historico que las ha feito amanar-se a lo corso y lo italián por antigas relacions con a Republica de Pisa.

As suyas caracteristicas més importants

- Sistema vocalico de 5 vocals (como en castellán): *a, e, i, o, u*, reducindo-se en posición atona a tres *(a, i, u)* en a mayoria d'os dialectos.
- Conservación d'as vocals breus *i* y *u* latinas: DIGITUS > *didu* ('dedo').
- Conservación en bellas parabras o sonido velar d'a C /k/ o G /g/ latinas: VOCEM > *boghe*.
- Sonorización d'as consonants oclusivas xordas intervocalicas (tamién as inicials en a fabla): VITA > *bita* /bída/ ('vida'), PAUCUS > *pagu*, IPSA CULTURA > *sa curtura* /sagurdúra/.
- Betacismo: os sonitos /b/, /w/, /kw/, /gw/ inicials latinos pasoron a /b/: VERUS > *beru*, LINGUA > *limba* ("luenga"), QUATTUOR > *batoro*.
- O grupo *ll* pasó a /dd/, un sonido especial pronunciato con a punta d'a luenga en o punto més alto d'o paladar: FABULARI (> bulg. *fallare*) > *faeddare* (fenomens analogos a la che vaqueira).
- Os grupos inicials CL-, FL- y PL- latinos pasaron a *cr-, fr-, pr-*: CLAVE > *crae*, FLORE > *frore*, etc.
- Conservación d'a *t* final d'os verbos (con vocal epentetica).
- Adición d'una vocal epentetica (amanata a la zaguera vocal d'a parabra) a la fin d'as parabras que rematan en consonant (ista vocal no apareixe en a escritura): *est* /ésti/ ('ye'), *cantat* /kántada/ ('canta'), *sardos* /sárduzu/, etc.
- Vocal protetica an as palabras latinas que prencipiaban con S+consonant: SCRIBERE > *iscrìer*.
- L'articlo definito ye salato, ye dicir, viene d'as formas d'o latín vulgar IPSO, IPSA, IPSOS, IPSAS > *su, sa, sos, sas* (en o dialecto campidanés, o plural ye siempre *is*): *su sardu, sos sardos* (u *is sardus*), *sa limba, sas limbas* (u *is limbas*).

L'ortografia

- O sardo no tien una ortografia unificata, por ixo una palabra puet tener quantas formas escritas (por eixemplo: *bita, vita, bida, vida*, pero a pronunciación ye siempre a mesma: /bída/.)

Eixemplo

D'a Declaración Universal d'os Dreitos Humans:

> *Totu sos èsseres umanos naschint lìberos e eguales in dinnidade e in deretos. Issos tenent sa resone e sa cussèntzia e depent operare s'unu cun s'àteru cun ispìritu de fraternidade.*

Pronunciación:

> /Tótu-zuz-éssiriz-umánuzu náskinti líberuz-e iguáliz-in dinnidadi e in derétuzu. Íssuzu téninti-za rezóni e-za-gusséntsia e débinti operári z'unu cun s'áteru cun ispíritu de fraternidádi/

Lexico

Bi ha parabras latinas que només conserva que o sardo en o lexico patrimonial:

- *domo* ("casa"), *yuba* ("melena"), porkavru ("chabalín", de *PORCUS APER*), *kitto* (d'o latín *CITTUS*), *koyuare* ("casar-se", d'o latín *CONIUGARE*).

O lexico sardo presenta catalanismos y bell aragonesismo que s'introducioron en o periodo que Cerdenya pertanyó a la Corona d'Aragón, y tamién bell castellanismo d'un periodo més tardano, en o que o castellán eclixó a las atras luengas d'o "Imperio Espanyol".

A presencia d'os iberorromances estió més fuerte en os centros de Gallura y d'a redolata de Sasser. Muitos sardos escribiban en catalán, que representaba pa ells a luenga de cultura. Dimpués se desvinió o mesmo con o castellán, que estió dica l'anyo 1764 a luenga oficial d'os tribunals y as escuelas. Os catalanismos son freqüents en a terminolochía d'administración, d'a ilesia u d'a pesca.

Os catalanismos, aragonesismos u castellanismos se troban superpuestos con as formas chenuinas sardas, a las que a vegatas han sustituito u las han feito restrinchir-se a rechions marguinals u rechions montanyosas d'o interior.

- Por eixemplo en a zona d'o Macizo de Gennargentu se conserva a parola sarda *fronesta* ("finestra"), sustituita por o castellanismo *ventana* en quasi tota a isla.
- Més localizata tenemos *calentura* en a redolata de su Campidanu de Mesu, que corresponde con *freba* en sardo logudorés d'o Macizo de Gennargentu.
- O latín *Caryophyllum* dió en logudorés *kolovru* y en nugorés *korófulu*, formas que perdioron terreno debant de *gravellu* u *gravel'u* d'o campidano y tamién nugorés, y que se relacionan con o catalán *clavell*.

Intresants son os catalanismos *trona* ("predicadera") y *seu*, representando este zaguero tamién un aragonesismo (como la "Seu de Sant Salvador de Zaragoza"), a l'egual que ye un aragonesismo en sardo *cardelina*. A parola pa dicir "chuez" ye en campidanés *guggi* y en nugorés *žužže*, coincidindo una forma de l'aragonés medieval *chuche* y o catalán *judge*

Luengas romances

Aragonés | Arrumán | Astur-leyonés | Castellán | Catalán | Corso *incluindo o gallurés* | Chodigoespanyol | Dalmata | Francés *incluindo o diasistema d'as luengas d'oïl con o Borgonyón, Campanyés, Franco-Contés, Galó, Lorenés, Normando (Guernesiés, Jèrriais y Anglo-normando), Petavín-Santonchés, Picardo y Valón* | Francoprovenzal | Friulán | Gallego | Istriot | Istrorrumán | Italián | Ladín | Ligur | Lombard | Meglenorrumán | Napolitán | Occitán *incluindo o gascón y l'aranés* | Piemontés | Portugués | Rumanch | Rumán | Sardo *incluindo o sasarés* | Secilián | Venecián